

COVID-19 PANDEMİSİNİN MUĞLA ESNAFI ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ: MUĞLA İLİ, MENTEŞE İLÇESİ, KÖTEKLİ MAHALLESİ ÖRNEĞİ

THE EFFECTS OF THE COVID-19 PANDEMIC ON MUĞLA CRAFTSMEN: EXAMPLE OF MUĞLA PROVINCE, MENTEŞE DISTRICT, KÖTEKLİ NEIGHBORHOOD

Gözde ŞANAL, MSKÜ SBE İşletme Anabilim Dalı
Mert EVRENSAY, MSKÜ SBE İşletme Anabilim Dalı
Erdoğan GAVCAR, Prof.Dr., MSKÜ İİBF, İşletme Bölümü

Özet

Çin'in Hubei bölgesinin başkenti olan Wuhan'da ortaya çıkan COVID-19 virüsü kısa süre içinde tüm dünyayı etkisi altına alarak pandemi halini almıştır. COVID-19'un etkileri sonucunda küresel mikro ekonomik ve makroekonomik etkiler ortaya çıkmıştır. Bu çalışmanın amacı Muğla ili, Menteşe ilçesi, Kötekli mahallesindeki işletmelerin pandemi sürecindeki durumunu tespit etmektir. Kötekli işletmelerinin başlıca geçim kaynağı üniversite yerleşkesinin konumu itibariyle burada ikamet eden üniversite öğrencileridir. Bu nedenle işletmeler pandemi süresince çok ciddi borç yükü altına girmiş bulunmaktadır. Bu borcun yapılandırılmasına ilişkin hali hazırda bir proje bulunmamaktadır. Bölgedeki işletmelerin %48,93'ünün kapalı olduğu ortaya çıkmıştır. Bu işletmelerin yanı sıra 10 işletme de kapatmayı düşünmektedir. Çalışmadaki en dikkat çekici noktalardan biriyse; işletmelerin yalnızca %5,1'i devletin destek politikasını beğenmiş, %12,2'si devletten sabit gider desteği alabilmiştir. İşletmelerden yalnızca %14,3'ü devletten temizlik malzemesi desteği (maske, koruyucu giysi ve dezenfektan) aldığını belirtmiştir. Bu da şu sonucu çıkarmıştır; hem yerel yönetim hem de merkezi yönetim bölge esnafına tatmin edici bir yardımda bulunmamıştır.

Anahtar Kelimeler: COVID-19, Pandemi, Kriz, İşletme, Makroekonomi

Abstract

The COVID-19 virus, which emerged in Wuhan, the capital of China's Hubei region, became a pandemic by affecting the whole world in a short time. Global microeconomic and macroeconomic effects have emerged as a result of the effects of COVID-19. The aim of this study is to determine the status of the enterprises in Muğla province, Menteşe district, Kötekli neighborhood during the pandemic process. The main livelihood of Kötekli enterprises is the university students residing here due to the location of the university campus. For this reason, businesses have been under a very serious debt burden during the pandemic. There is no project for structuring this debt. It has been revealed that 48.93% of the businesses in the region are closed. In addition to these businesses, 10 businesses are considering closing their businesses. If it is one of the most striking points in the study; Only 5.1% of the enterprises liked the support policy of the state, 12.2% of them could get fixed expense support from the state. Only 14.3% of the enterprises stated that they received cleaning material support (mask, protective clothing and disinfectant) from the state. This has brought the following conclusion; Both the local government and the central government did not provide satisfactory assistance to the tradesmen in the region.

Keywords: COVID-19, Pandemic, Crisis, Business, Macroeconomics

1.GİRİŞ

Dünya geçmişte birçok ekonomik kriz ile karşı karşıya gelmiştir. Ancak içinde bulunduğumuz krizi diğerlerinden ayıran önemli bir fark, finansal ya da ekonomik faktörler sonucu ortaya çıkmamış olmasıdır. Bu krizin çıkış noktası COVID-19 virüsünün insan hayatını ölümcül derecede tehdit eden bir salgına dönüşmesidir.

COVID-19 ilk kez 1 Aralık 2019 tarihinde, Çin'in Hubei bölgesinin başkenti olan Wuhan'da ortaya çıkmış tehlikeli bir virüstür. COVID-19 virüsü salgına dönüşerek Çin'deki tüm sosyal hayatı ve ekonomiyi önemli ölçüde etkilemiş; daha sonrasında sınır ülkelerine sıçramıştır. 2020'nin başlarından itibaren İtalya'ya sıçramış ve büyük bir hızla yayılarak önce tüm Avrupa'yı sonrasında ABD'yi etkisi altına alarak neredeyse tüm dünyayı etkisi altına almıştır.

Bu süreçte ülkemizdeki ilk pozitif vaka 11 Mart 2020 tarihinde belirlenmiştir. Virüse bağlı ilk ölüm ise 15 Mart 2020 tarihinde gerçekleşmiştir. Sağlık Bakanlığı'nın 1 Nisan 2020'de yaptığı açıklamada, korona virüs vakalarının tüm ülkeye yayıldığı açıklanmıştır. Söz konusu salgının hızla yayılması akabinde vakalarda görülen artış ülkemizde ve dünyada etkili önlemler alınmasına neden olmuştur. Bu doğrultuda Dünya Sağlık Örgütü(WHO), COVID-19 virüsünü pandemi ilan etmiştir.

(https://tr.wikipedia.org/wiki/T%C3%BCrkiye%27de_COVID-19_pandemisi, Erişim Tarihi: 26.05.2021).

Virüsün bu denli hızlı ve etkili olarak artması sonucunda ülkelerin sağlık sistemlerinde sorunlar ortaya çıkmıştır. Virüsün yayılma hızını düşürebilmek amacıyla insanlar arası yakın teması ve sosyal hayattaki mesafenin korunabilmesi için gerekli kısıtlamaların uygulanması zorunluluğu doğmuştur. İşyerlerinin kapanması, devlet dairelerinin çalışma saatlerinde esneklik sağlaması, seyahat kısıtlamaları, karantinalar, sokağa çıkma yasakları, tüm kademedeki okulların tatil edilmesi ve uzaktan eğitim sistemine geçilmesi, sinema, restoran, kafe ve eğlence yerlerinin kapatılması, spor müsabakalarının ertelenmesi gibi önlemlere yol açmıştır (İnce, 2020: 131).

Çoğu sektörün durma noktasına gelmesi ve bunların diğer sektörleri de etkilemesi nedeniyle işletmeler ve dolayısıyla çalışanları üzerinde ani ve derin etkilere neden olmuştur. Sınırların kapatılması sonucunda ithalat ve ihracat durmuştur. Uluslararası büyük şirketler virüsün yoğun olarak bulunduğu ülkelerde fabrikalarını geçici süreliğine kapatma kararı almıştır. Bu sonuçlar doğrultusunda ülke ekonomileri olumsuz olarak etkilenmiştir (İnce, 2020: 131).

Alınan bu etkili önlemler sayesinde aylar sonra bazı ülkelerde vaka ve ölüm sayılarında azalma görülmüştür. Buna bağlı olarak; durma noktasına gelen ekonomiyi tekrar harekete geçirebilmek için, bazı kısıtlamalar gevşetilmiştir. Seyahat ve sokağa çıkma kısıtlamaları kademeli olarak kaldırılmıştır. Berberler, alışveriş merkezleri, okullar, oteller, restoranlar ve ibadet yerlerinde hijyen ve sosyal mesafe kurallarına uyulması şartıyla kısmen veya tamamen açılarak normal hayata dönüş (normalleşme) sürecine gidilmiştir.

Normalleşme süreciyle yeni bir döneme başlanmıştır. Bu dönemle birlikte ekonomi olumlu etkilense de ilerleyen dönemlerdeki belirsizlik hali önemli ölçüde ciddiyetini korumaktadır. Ayrıca bu dönemde oluşabilecek yeni bir dalgadan da korkulmaktadır.

Kriz süreci sonunda artık hiçbir şeyin eskisi gibi olmayacağı, hayatın her alanında köklü değişiklikler yaşanması beklenmektedir. İşletmeler hayatta kalabilmek ve değişen şartlara uyum sağlayabilmek için farklı yöntemlere başvurmuştur. COVID-19 salgını tüketici davranışlarını önemli ölçüde değiştirip, sektörü yeniden şekillendirmektedir. Fiziksel mağazalarda alınan sıkı tedbirler ve müşteri tercihleri işletmelerin salgından olumsuz etkilenmesine sebep olmuştur. Buna karşılık; online satış yapan işletmeler satış hedeflerini artırarak sürekli müşteri kazanmaktadır (Güven, 2020: 256).

Salgının işletmeler üzerindeki bir diğer etkisi de; esnetilmiş çalışma saatleri ve uzaktan çalışma zorunluluğu doğurmasıdır. Bu da esnek ve evden çalışmaya müsait olmayan çalışanların işsiz kalmasına neden olmuştur. Esnek ve evden çalışmaya uygun olmayan işletmeler (örneğin: imalat sanayi) ve çalışanları bu süreçten daha ciddi şekilde etkilenmiştir (Balcı & Çetin, 2020: 42). İmalat, hizmetler ve ürünlerin dolaşımı başta olmak üzere neredeyse bütün sektörlerinin etkilendiği hızlı fiyat artışı, üretim, işsizlik, gelir ve gider arasındaki uyumsuzluk gibi sorunların çıkmasına neden olmuştur (İnce, 2020: 132). Aynı zamanda market, giyim, gıda, restoran ve kafe tarzı işletmeler gel-al, internette sipariş ve paket servis gibi hizmetlere yoğunlaşmıştır. Bu da servis imkanları ile ilgili reklam harcamalarında artışa neden olmuştur.

COVID-19 ülke genelinde ekonomiyi genel anlamda aksatmış, genel itibarıyla küçük ve orta ölçekli esnaflar üzerinde olumsuz bir etki yaratmıştır ve bu etki büyümeye devam etmektedir. İşletmelerde görülen bu olumsuz etki bu çalışmanın gerekliliğini ortaya koymuştur. Bu çalışmanın amacı Muğla ili, Menteşe ilçesi, Kötekli mahallesindeki işletmelerin pandemi sürecindeki durumunu tespit etmektir. Kötekli esnafının başlıca geçim kaynağı üniversite yerleşkesinin yanında olması nedeniyle burada ikamet eden üniversite öğrencileridir. Ülke çapında normalleşme dönemine girilmiş olmasından dolayı işletmelerin durumları yavaş yavaş normale dönmeye başlamıştır.

2.METARYEL ve YÖNTEM

Bu çalışma için; Muğla ili, Menteşe ilçesi, Kötekli mahallesinde bulunan farklı sektörlerdeki işletmelerin tamamı ele alınmıştır. Kötekli mahallesinde toplam 235 işletme bulunmaktadır. Bu işletmeler araştırmanın evrenini oluşturmaktadır. Bunlardan: 11'i süper market, 20'si market ve büfe, 84'ü kafe ve restoran, 16'sı emlak ofisi, 8'i kırtasiye, 2'si eczane, 4'ü 2.el eşya mağazası, 4'ü terzi ve kuru temizleme, 6'sı güzellik salonu, 1'i bisiklet kiralama, 4'ü yabancı dil kursu, 2'si özel eğitim kurumu, 17'si alkollü eğlence mekanı, 6'sı nargile salonu, 2'si araç kiralama şirketi, 5'i spor salonu, 4'ü tekel bayi ve tütüncü, 1'i fotoğraf stüdyosu, 2'si dans okulu, 4'ü otobüs bileti yazıhanesi, 1'i veteriner kliniği, 1'i nakliyat şirketi, 7'si çiğköfte salonu, 6'sı erkek berber salonu, 2'si dövme salonu, 1 giyim mağazası, 2'si kiraathane, 4'ü oyun salonu, 1'i ayakkabı mağazası, 1'i sürücü kursu, 5'i elektronik aletler ve tamirat dükkanı, 1'i şebeke operatörü olarak faaliyetlerini sürdürmektedir.

Pandemi süresince açık bulunan işletme sayısı 125 'tir. Bu nedenle 235 işletmeden faaliyetine devam eden 125 işletme dikkate alınmıştır. Bu işletmelerin bir bölümü pandeminin

yoğun olduğu dönemde özellikle eğitim ve öğretimin uzaktan eğitim yoluyla yapılması nedeniyle kapalı kalmışlardır. Ayrıca sabit giderlerini karşılamaması nedeniyle faaliyetlerini durduran işletmeler de bulunmaktadır.

Çalışmada karma çalışma yöntemi kullanılmıştır. İşletmelerden anket ve mülakat tekniği ile veriler toplanmıştır. İşletmelerden elde edilen veriler IBM SPSS programı yardımıyla istatistiki açıdan değerlendirilmiştir. Konuyla ilgili yapılan alan dizin taramasında konuya dair bir ölçek bulunmamaktadır. Bu neden ile işletmeler ile görüşmeler sonucunda 25 sorudan oluşan içinde likert ölçeği kullanılan, açık uçlu ve çoktan seçmeli sorular da bulunan anket formu oluşturulmuştur. Kullanılan ankette 15 adet aralıklı ölçekli toplam 19 adet çoktan seçmeli ve 6 adet açık uçlu soru bulunmaktadır.

3.BULGULAR VE TARTIŞMA

Çalışma örneklemini oluşturan 125 adet işletmenin tamamına ulaşılmaya çalışılmış, ancak işletmelerden 27 tanesi cevaplamak istememiş, verilen anketleri zamanında doldurmamış ya da bu süreçte tamamen kapanmıştır. Bu nedenle çalışmaya 98 adet işletmeyle devam edilmiştir. Çalışmadaki veriler +1,5 ve -1,5 basıklık, çarpıklık değerleri arasında olduğu için normal dağılıma uygundur (Tabachnick & Fidell, 2013: 113). Çalışmada amaçlanan COVID-19 öncesi işletmelerdeki durum ve COVID-19 sonrası işletmelerdeki durum için kullanılan ifadeler güvenilirlik açısından analiz edilmiştir. Analiz sonucunda;

Tablo 1. Ankette Kullanılan Ölçeklendirme

1. Kira Miktarı İfadesi	İşletmelerin Normal Zamandaki Durumunu Açıkladığı Tespit Edilmiştir. Cronbach's Alpha (0,708)
2. Normal Çalışan Sayısı İfadesi	
3. Normal Zaman Doluluk İfadesi	
4. Aylık Sabit Gider İfadesi	
5. Finansman İhtiyacı İfadesi	
1. Doluluk Oranında Azalma İfadesi	İşletmelerin Pandemi Sonrası Durumunu Açıkladığı Tespit Edilmiştir. Cronbach's Alpha (0,705)
2. Sabit Gider Karşılabilme İfadesi	
3. Destek Politikası Memnuniyeti İfadesi	
4. Pandemi Kampanyası Düzenleme İfadesi	
5. Tedbirlere Uygun Hizmet İfadesi	

“Pandemi Süresinde Finansman İhtiyacını Nasıl Karşılıdınız?” ifadesi işletmelerin normal zamandan farklı bir finansman ihtiyacının olmaması nedeniyle pandemi öncesini güvenilir bir biçimde açıklamıştır. Ayrıca bu ifadeyle birlikte işletmelerin borçlarını ödeyebilme gücü ile ilgili bir ifade eklemek; daha sonra yapılacak çalışmalarda işletme hakkında detaylı bilgi sunacaktır.

“Devletin Pandemi Sürecindeki Kısıtlamalarını Doğru Buluyor Musunuz?” ifadesine işletmelerin büyük bir kararsızlıkla yaklaştığı görülmüştür. Bunun sebebinin; insan sağlığının önemli olması nedeniyle çoğu işletmecinin kısıtlamaya gidilmesi gerektiğini düşünmesidir. Ancak; bunu düşünen işletmeciler sürecin doğru yönetilmediğini ifade ederek cevaplarını buna göre vermiştir. Bu da ifadenin, diğer ifadeler ile güvenilir bir şekilde açıklanmasına engel olmuştur. Bu nedenle ifade çalışmadan çıkarılmıştır. Daha sonra yapılacak çalışmalarda

“Hükümetin Süreci Doğru Yönettiğini Düşünüyor Musunuz?” ifadesi eklenerek anket formunun düzenlenmesi gerektiği düşünülmektedir.

“Pandemi Sonrası İşletmenin Personel Sayısındaki Azalma Durumu” ifadesi işletmenin pandemi sonrası durumunu açıklamak için oldukça önemli olduğu düşünülmüştür. Ancak; bölge esnafının genellikle aile işletmelerinden oluşması, açık olan işletmelerin çalışanlarında mümkün oldukça azaltmaya gitmemesi, kapalı olan işletmelerin ankete katılamaması gibi sebeplerden bu ifadenin diğer ifadelerle birlikte pandemi sonrası durumu açıklaması mümkün olmamıştır. Bu ifade dahil edilerek 0,676 Cronbach's Alpha güvenirlik katsayısı elde edilirken, bu ifadenin çıkarılmasıyla birlikte 0,705 Cronbach's Alpha güvenirlik katsayısı düzeyine ulaşması sebebiyle ifade çalışmadan çıkarılmıştır. Bu ifadenin diğer ifadeler ile güvenilir bir biçimde açıklanması için kapalı işletmelere ulaşmanın gerekli olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 2. Faaliyet Süresi Frekans Tablosu

Faaliyet Süresi	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Bir Yıldan Az Sürede	10	10,2	10,2	10,2
1 ile 2 Yıl Arasında	14	14,3	14,3	24,5
3 ile 4 Yıl Arasında	17	17,3	17,3	41,8
5 Yıl	12	12,2	12,2	54,1
6 Yıl ve Üzeri	45	45,9	45,9	100,0
Toplam	98	100,0	100,0	

Tablo 2.'de de görüldüğü üzere krizin etkilerine direnme gücü en yüksek olan işletmelerin; 6 yıl ve üzeri sürede faaliyette olan işletmeler olduğu görülmektedir. Bu süreçte faaliyetine devam eden ve çalışmada ulaşılabilen 98 işletmeden %45,9'u bu kategoride yer almıştır.

Tablo 3. Mülkiyet Durumu Frekans Tablosu

Mülkiyet Durumu	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Kira	93	94,9	94,9	94,9
Kendine Ait	5	5,1	5,1	100,0
Toplam	98	100,0	100,0	

Tablo 3.'te de görüldüğü üzere bölgedeki işletmelerin büyük kısmı kira ödemektedir. Bu da sabit gider yükünü daha da arttırmaktadır. Tablo 4.'de işletmelerin kira giderlerine ait verileri, Tablo 5.'de ise toplam sabit giderlerine ait verileri bulunmaktadır. Bu veriler ışığında; bölge esnafının rant dolayısıyla ciddi maliyetlere katıldığı görülmektedir. Bu da bölgedeki işletmelerin %48,93'ünün işletmelerini neden kapattığını açıklamaktadır. İşletmeler bu maliyet yükünün altında ezilmekte ve daha fazla zarar etmemek amacıyla faaliyetlerini durdurma yolunu seçmektedir.

Tablo 4. Kira Durumu Frekans Tablosu

Kira Durumu	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
0 ile 2000TL Arasında	13	13,3	13,3	13,3
2001 ile 3000TL Arasında	22	22,4	22,4	35,7
3001 ile 4000TL Arasında	19	19,4	19,4	55,1
4001 ile 5000TL Arasında	13	13,3	13,3	68,4
5001TL ve Üzeri	31	31,6	31,6	100,0
Toplam	98	100,0	100,0	

Çalışma sonrasında ortaya çıkan Tablo 4. incelendiğinde; metrekare başına ödenen kira miktarı ile ilgili bir araştırma yapılması gerektiği tespit edilmiştir. Ödenen kira tutarları; ülkemizin herhangi bir şehrine göre, nüfusa oranla ödenen metrekare başına kira tutarından yüksek olduğu düşünülmektedir. Bu konuda bir çalışmaya ilişkin bulgu bulunamadığından detaylı bir istatistiki analiz yapılması mümkün değildir.

Tablo 5. Aylık Sabit Gider Frekans Tablosu

Gider Durumu	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
0 ile 2500 TL Arasında	5	5,1	5,1	5,1
2501 İle 5000 TL Arasında	15	15,3	15,3	20,4
5001 ile 7500 TL Arasında	23	23,5	23,5	43,9
7501 ile 10.000 TL Arasında	15	15,3	15,3	59,2
10.001 ve Üzeri	40	40,8	40,8	100,0
Toplam	98	100,0	100,0	

Çalışma sonrasında ortaya çıkan Tablo 5. İncelendiğinde; işletmelerin %40,8'inin 10.001 TL ve üzerinde sabit maliyete katlandığı tespit edilmiştir. Bu da şunu ifade etmektedir; 40 işletmenin 30 gün hiç aralık vermeden çalışırsa minimum 333,36 TL günlük sabit gidere katlanmak zorundadır. Katlanılan bu sabit maliyeti karşılamak için personel ücreti, hizmet veya üretim için gerekli malzeme ücreti gibi değişken maliyetler ve kar da eklendiğinde; işletmenin kendini idame edebilmesi için yaklaşık 1000 TL günlük ciro elde etmesi gereklidir. Bu da işletmenin ayda 30.000 TL yılda 900.000 TL ciro elde etmesi gerektiği anlamını taşımaktadır. Minimumda hesaplanan bu değerler baz alındığında; sadece 40 işletme yıllık 36 milyon TL ciro ile ekonomiye ciddi katkı sunmaktadır. Bu nedenle işletmelerin devamlılığı sağlanmalıdır.

Tablo 6. Normal Zamanda Çalışan Personel Sayısı Frekans Tablosu

Çalışan Sayısı	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
1 veya 2 Kişi	35	35,7	35,7	35,7
3 veya 4 Kişi	19	19,4	19,4	55,1
5 veya 6 Kişi	19	19,4	19,4	74,5
7 veya 8 Kişi	9	9,2	9,2	83,7
9 veya Üzeri Kişi	16	16,3	16,3	100,0
Toplam	98	100,0	100,0	

Diğer bir açıdan bakıldığında işletmelerin devamlılığı bölge istihdamına da ciddi katkı sağlamaktadır. Tablo 6.'da görüldüğü üzere işletmelerin istihdam ettikleri personel sayısı minimumda (cevap şikkındaki alt değer baz alınarak) hesaplandığında 394 kişiye istihdam imkanı sunmaktadır.

Tablo 7. Normal Zamanda Doluluk Oranı Frekans Tablosu

Doluluk Oranı	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
%21 ile %40 Arasında	3	3,1	3,1	3,1
%41 ile %60 Arasında	8	8,2	8,2	11,2
%61 ile %80 Arasında	41	41,8	41,8	53,1
%81 ile %100 Arasında	46	46,9	46,9	100,0
Toplam	98	100,0	100,0	

İşletmelerin bu yüksek sabit gider ve personel istihdamının sebebini açıklamak için işletmelerin normal zamandaki iş yükü tespit edilmeye çalışılmıştır. Tablo 7.'de de görüldüğü üzere işletmelerin bu maliyetlere katlanmasının asıl sebebini; yüksek kapasiteyle çalışması olduğu görülmüştür. İşletmelerin %88,7si %61 ve üzeri kapasite ile çalışmaya alışık olduğunu belirtmiştir.

Tablo 8. Doluluk Oranında Azalma Miktarı Frekans Tablosu

Doluluk Oranı	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Azalma Olmadı	2	2,0	2,0	2,0
Düşük Oranda Azalma Oldu	12	12,2	12,2	14,3
Kararsızım	2	2,0	2,0	16,3
Ciddi Oranda Azalma Oldu	53	54,1	54,1	70,4
Kapanma Düzeyinde Azalma Oldu	29	29,6	29,6	100,0
Toplam	98	100,0	100,0	

Kriz koşullarında işletmelerin bu yüksek kapasiteye ulaşamaması; işletmelerin ciddi oranda zarar etmesine ya da kapanmasına sebep olmaktadır. Tablo 8.'de de işletmelerin iş miktarındaki azalmaya ilişkin veriler bu hipotez ile doğru orantılı olarak ortaya çıkmaktadır. İşletmelerin %83,7si ciddi oranda iş kaybına uğramış ya da dayanacak gücü kalmamış durumdadır.

Tablo 9. Sabit Giderleri Karşılabilme Frekans Tablosu

Giderleri Karşılabilme	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Rahatlıkla Karşılatabiliyorum	3	3,1	3,1	3,1
Karşılatabiliyorum	20	20,4	20,4	23,5
Bazen Karşılatabiliyorum	22	22,4	22,4	45,9
Karşılatabıyım	43	43,9	43,9	89,8
İşletmeyi Kapatmayı Düşünüyorum	10	10,2	10,2	100,0
Toplam	98	100,0	100,0	

Tablo 8. ve Tablo 9.'da da görüldüğü üzere işletmelerin doluluk oranındaki azalma işletmelerin sabit giderlerini karşılayabilme gücünü de etkilemiştir. Bu iki ifade arasında 0,01 düzeyinde anlamlı, çift yönlü ve pozitif bir ilişki bulunmaktadır (Tablo 11.). İş potansiyelinin azalmasıyla doğru orantılı olarak sabit giderlerin karşılanamamasına da sebep olmuştur.

Tablo 10. Destek Politikası Memnuniyet Frekans Tablosu

Memnuniyet Durumu	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Kesinlikle Memnunum	2	2,0	2,0	2,0
Memnunum	3	3,1	3,1	5,1
Kararsızım	24	24,5	24,5	29,6
Memnun Değilim	24	24,5	24,5	54,1
Kesinlikle Memnun Değilim	45	45,9	45,9	100,0
Toplam	98	100,0	100,0	

Doluluk oranında ciddi azalma yaşayan işletmelerin, sabit giderlerini de karşılayamaması sonucunda işletmelerini ayakta tutmakta zorlandıkları görülmüştür. Bu duruma ek olarak hükümetin yeterli destek sağlamadığını düşünen işletmeler hükümetin pandemi politikalarından memnuniyetsiz olduklarını ifade etmiştir (Tablo 10.). Bu memnuniyetsizlik; ifadelerin birbirleriyle olan güçlü ilişkileriyle açıklanmıştır (Tablo 11.). İfadeler birbiriyle 0,01 düzeyinde anlamlı, çift yönlü ve pozitif şekilde ilişkilendirilmiştir (Tablo 11.).

Tablo 11. Üçlü Pearson Korelasyon Matrisi

		Sabit Gider Karşılayabilme	Doluluk Oranında Azalma	Destek Politikası Memnuniyeti
Sabit Gider Karşılayabilme Gücü	Pearson Correlation	1	,547**	,378**
	Sig. (2-tailed)		,000	,000
	N	98	98	98
Doluluk Oranında Azalma	Pearson Correlation	,547**	1	,505**
	Sig. (2-tailed)	,000		,000
	N	98	98	98

İşletmelerin %59,1'i pandemi sürecinde kampanya düzenlemedi ve ya olan kampanyalarını dahi iptal etti (Tablo 12.). Bunun sebebi işletmelerin sabit maliyetlerinin çok yüksek olması dolayısıyla pazarlama kampanyalarına ayırabileceği bütçesinin kalmaması olarak tespit edilmiştir. İstatistiki açıdan pandemi süresince kampanya tercihleri açısından işletmeler sabit giderlerini karşılayabilme ifadesiyle benzer yanıtlar vermiştir (0,01 düzeyinde anlamlı, çift yönlü ilişki vardır (0,327)).

Tablo 12. Pandemi Süresince Kampanya Durumu Frekans Tablosu

Kampanya Durumu	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Çok Sayıda Kampanya Yapıldı	17	17,3	17,3	17,3
Sınırlı Sayıda Kampanya Yapıldı	20	20,4	20,4	37,8
Kararsızım	3	3,1	3,1	40,8
Düzenlenmedi	46	46,9	46,9	87,8
Olanları da İptal Etti	12	12,2	12,2	100,0
Toplam	98	100,0	100,0	

İşletmeler, üretim ve hizmet faaliyetlerini pandemi süresince sağlık tedbirlerine uygun yerine getirdiklerini ifade etmiştir. 98 işletmeden 94'ü kesinlikle evet ya da genellikle şıkkını işaretlemiştir. Bu tarz sorularda bireylerin cevaplarının güvenilirliği açısından nöro bilim metotları kullanılması önerilmektedir. Ancak eldeki imkanların bunu el vermemesi nedeniyle bireylerin ifadeleri baz alınmıştır.

Çalışmada işletmelerden yalnızca %14,3'ü devletten temizlik malzemesi desteği (maske, koruyucu giysi ve dezenfektan) aldığını belirtmiştir. Buna ek olarak; işletmelerin yalnızca %12,2'si devletten sabit gider desteği alabildiğini ifade ederken, Kötekl mahallesindeki işletmelerin %42,9'u paket servise uygun olduğunu belirtmiştir.

Çalışmada işletmelere açık uçlu bırakılan son iki soruya çoğu işletme yazılı bir cevap vermek istememiştir. Anket sırasında yapılan sözlü mülakatlar ve son iki soruya verilen cevaplardan en sık karşılaşılanları şunlardır;

1. Vergi İndirimi, Ötelemesi
2. Sürecin Doğru Yönetilmesi
3. Eğitim Öğretimin Örgün Halde Tekrar Başlatılması
4. Destek Paketlerinin Güncellenmesi ve Arttırılması
5. KDV'nin Pandemi Süresince %1'e Düşürülmesi
6. Normalleşme Sürecinin Tekrar Başlatılması
7. Paket Servis Konusunda İnternette Satış Yapan Firmaların Esnafa Ücretini Pandemi Nedeniyle Ödememesi ya da Geç Ödemesi
8. Enflasyonun Stabil Hale Getirilmesidir.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Çalışmanın tamamlanması sonucunda ortaya çıkan bulgulardan yola çıkarak; işletmeler pandemi süresince ciddi borç yükü altına girmiş bulunmaktadır. Bu nedenledir ki; işletmeler yetkililerden süreçte daha aktif rol oynamasını beklemektedir. Yetkililerden işletmelere daha kabul edilebilir bir destek planı açıklaması beklenmekte olup işletmelerle bankalar arasında ödenemez bir borç döngüsü oluşmamalıdır. Bu döngü şuan için mikro ekonomik etkiler doğursa da sürecin uzaması halinde ülkemiz için makroekonomik problemleri de beraberinde getirecektir. Bu durum bütün sektörleri etkileyecektir. Bu sürecin doğru yönetilmesindeki gereklilikte bundan kaynaklanmaktadır. Özel sektör krizleri banka ya da devlet fonundaki krizlerden daha kapsamlı yaşanmaktadır. Krizler yaşanması durumunda; açlık, ihtiyaçların

giderilememesi, üretim yapılamaması gibi çok ciddi makroekonomik sıkıntılar söz konusu olabilmektedir.

Çalışma sonucunda Kötekli mahallesindeki işletmelerin %48,93'ünün kapalı olduğu ortaya çıkmıştır. Bu işletmelerin yanı sıra 10 işletme de kapatmayı düşündüğünü beyan etmiştir. Kısa vadeli plan olarak; hızlıca bölge esnafının işletmelerini kapatmaması için eğitimin yüz yüze başlaması gerekmektedir. Bu planın ilk aşamasında açık bulunan işletmeler ayakta tutulmaya çalışılmalı, ikinci aşamasındaysa kapalı işletmelerin tekrar faaliyete geçiş süreci hızlandırılmalıdır. İşletmelerin kapanması mülk sahiplerinin de gelirlerinden olması anlamına geldiği unutulmamalıdır. Yerel halkın büyük bir kısmının geçim kaynağı budur.

Çalışmada en dikkat çekici sonuç destek politikasına olan memnuniyetten alınmıştır. İşletmelerin yalnızca %5,1'i devletin destek politikasını beğenmiş, %12,2'si devletten sabit gider desteği alabilmiştir. İşletmelerden yalnızca %14,3'ü devletten temizlik malzemesi desteği (maske, koruyucu giysi ve dezenfektan) aldığını belirtmiştir. Bu da şu sonucu çıkarmıştır; hem yerel yönetim hem de merkezi yönetim bölge esnafına tatmin edici bir yardımda bulunmamıştır.

Çalışmadaki bir diğer önemli sonuç ise; bölgenin ciddi anlamda rant getirisinin olmasıdır. Yerel ve merkezi yönetimin bu rant sorununa kanuni bir çözüm üretmesi elzemdir. Bu sorun işletmeler için olduğu kadar bölgede yaşayan aileler, okumaya gelen öğrenciler ve akademisyenler de dahil olmak üzere tüm bölge halkı için büyük bir sorun haline gelmiştir. Metrekare başına kira ücretinin yetkili kuruluşlarca belirlenerek tavan fiyatta sınırlandırılması hem işletmeler hem de öğrenciler için doğru bir hamle olacaktır.

Kaynaklar

Balci, Y., & Çetin, G. (2020). COVID-19 PANDEMİ SÜRECİNİN TÜRKİYE'DE İSTİHDAMA ETKİLERİ VE KAMU AÇISINDAN ALINMASI GEREKEN TEDBİRLER. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(37), 40-58.

Güven, H. (2020). COVID-19 Pandemik Krizi Sürecinde E-Ticarette Meydana Gelen Değişimler. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 7(5), 251-268.

İnce, C. (2020). KÜRESEL AFETİN YEREL YANSIMALARI: COVID-19'UN BİTLİS ESNAFI ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 7(8), 130-145.

Tabachnick, B. G., & Fidell, L. S. (2013). *Using Multivariate Statistics* (6th ed). Pearson Education.

https://tr.wikipedia.org/wiki/T%C3%BCrkiye%27de_COVID-19_pandemisi, Erişim Tarihi: 26.05.2021